

Homes i llops

Recerca i altres vivències

Introducció

Aquesta publicació recull la informació obtinguda en el treball de recerca realitzat bàsicament des del mes de setembre de l'any 2003 fins al febrer del 2004, encara que també s'inclouen referències aplegades en dates més recents. L'origen de la recerca correspon a la iniciativa proposada pel Centre Municipal de Cultura de Cervera, a instàncies del Sr. Albert Manent com a promotor del projecte, amb la finalitat de recollir tota mena d'informació relacionada amb la memòria històrica del llop en el marc de la comarca de la Segarra, per afegir-la a la resta d'informació que altres col·laboradors obtinguessin d'arreu de Catalunya.

La recerca es va dur a terme principalment a l'entorn de la comarca de la Segarra, però no és estrictament dins dels límits administratius d'aquesta comarca d'on es va extreure la informació, si no que el propi fil informatiu em va dur en ocasions a indrets del Solsonès, de l'Alta Segarra (Alta Anoia), del Segre Mitjà (La Noguera) o de la Baixa Segarra (Conca de Barberà). I de més lluny, encara.

El treball de camp es va centrar a obtenir dades relatives a toponímia, anècdotes, episodis i costums, així com objectes, relacionat tot plegat amb l'antiga presència de llops en aquest territori, a través d'entrevistes efectuades a la gent de major edat de la comarca. No es tracta d'un estudi purament científic o d'investigació en profunditat. Mes aviat es pretén deixar constància escrita de records que avui encara perduren de la memòria dels nostres avantpassats, però que inexorablement desapareixerien en molt pocs anys.

Cal dir que en moltes ocasions, la recerca de dades resultava del tot infructuosa pel que fa referència a la memòria històrica del llop, ja fos perquè la persona entrevistada mai no havia sentit a explicar cap anècdota o llegenda, o senzillament no ho recordava perquè la memòria es feia difusa amb el pas dels anys. Però deixant de banda els llops, de vegades la conversa derivava cap a altres temes, tant o més interessants per a mi. Algunes d'aquestes vivències o anècdotes, encara que no fan referència directament als llops, les he volgudes incloure perquè també són fruit del propi treball de recerca, en formen part o el complementen, i parlen per sí soles del tarannà de la gent d'aquest territori. S'han inclòs en la segona part del llibre dins l'apartat *Altres vivències*, però també se'n pot fer el seguiment des de l'apartat de *La recerca* quan trobeu els signes (V.) amb els corresponents números de referència.

Us adonareu que hi ha algunes transcripcions literals, on s'ha intentat mantenir el propi deix de la parla, com a mostra de les peculiaritats locals del nostre llenguatge.

És probable que en llegir algun dels episodis que es narren aquí, algú el recordi amb uns altres detalls, més extens o fins i tot en una versió molt diferent. La transmissió oral ja comporta aquestes possibilitats i, fins i tot, algú veurà com una mateixa història es pot ubicar geogràficament en diferents punts molt distants.

Amb el pretext d'aquest treball de recerca, he tingut l'ocasió de conèixer poblets, masies o indrets totalment desconeguts, tot i que eren molt a prop de casa. Alhora, considero que ha estat un privilegi el poder parlar amb moltes de les persones més grans d'aquestes contrades i això sol ja ha suposat per a mi una experiència extraordinària. Ni de bon tros no ha estat una enquesta feta casa per casa, però he parlat amb prop de tres-cents homes i dones amb una mitjana d'edat que supera els vuitanta anys i que en alguns casos ja s'atansen a la centúria. Sé que, malauradament, a l'hora de tancar l'edició d'aquest treball algunes persones ja no són entre nosaltres. Sigui per a ells i elles el meu record i l'agraïment per les estones que em van dedicar amb tota la seva paciència.

En ocasions, al pedrís del carrer o al voltant de taula de casa seva he escoltat a aquestes persones amb l'atenció d'un nen petit, com quan assegut als peus o a la falda, -ho recordo perfectament- ma padrina explicava aquelles històries de vora el foc. O amb l'interès d'aquelles

rondalles que ben segur m'hauria agradat sentir de viva veu de l'avi, pastor d'ofici, a qui no vaig conèixer.

He llegit que els darrers llops de Catalunya van ser exterminats pels voltants de l'any 1930 a l'Horta de Sant Joan a la comarca de la Terra Alta i a la Serra del Port del Compte, al Solsonès. Aquest fet ja condiciona que ben poques de les anècdotes recollides en aquest llibre han estat viscudes directament pels entrevistats, i per tant corresponen a dades transmeses oralment pels seus pares, avis, besavis...

Això vol dir que, generalment, l'origen dels relats és molt imprecís i es perd en el temps. Encara que puguin estar fonamentats en algun fet real, la transmissió oral els pot haver anat modificant. En altres casos deuen ser purament fruit de la invenció popular, i transformats en contes o rondalles per tal d'atemorir la canalla o passar l'estona distreta en les llargues nits d'hivern a les masies i pobles del nostre país.

No és cert que el llop sigui perillós en l'extrem en què se'l mostra. Aquest feréstec animal, per naturalesa fuig de la presència humana i podria haver atacat a l'home solament en situacions molt extremes. Rarament s'han donat casos de víctimes originades pels llops. És més freqüent que es produïssin topades menys cruentes però amb bons ensurts, com ara casos d'atacs a ramats. El llop és un intel·ligent competidor dels interessos humans, i aquest fet ha generat amb els anys una malfiança popular que el presenta, encara avui, com la bèstia salvatge més temuda.

Pertany a l'ordre dels mamífers carnívors i s'inclou en la família del cànids. Va donar origen (per domesticació) al gos domèstic. La seva ampla distribució en les regions temperades i fredes d'Europa, Àsia i Nord-amèrica ha originat l'aparició de més de trenta subespècies. Una d'elles és el *Canis lupus signatus*, que habita exclusivament a la península ibèrica i es caracteritza per la seva mida més petita i per una marca longitudinal fosca en el pelatge de les potes del davant. Aquesta subespècie pesa de 30 a 40 quilograms de mitjana i viu entre 10 i 15 anys. El període de gestació és de dos mesos i no sol criar més d'una vegada cada any. Una femella adulta pot tenir entre 3 i 8 cries. Els cadells mamen durant un mes i després podran ser alimentats per qualsevol membre del grup. Té l'aspecte d'un gos pastor alemany, però es distingeix d'aquest perquè camina amb el cap cot i la cua abaixada. Té el pèl blanc a les galtes i d'un color més fosc al coll, al llom i a la cua, que no pas a la resta del cos.

El llop en el seu hàbitat natural no té competència externa que pugui regular la seva població. Era originàriament el depredador més abundant del nostre territori i la seva distribució s'estenia des de zones de muntanya fins a nivell de mar. La seva fama de carnisser va originar una forta pressió humana que el va arribar a fer desaparèixer en moltes regions d'Europa. Però la creació de parcs naturals i reserves de fauna, va propiciar la protecció d'espècies en perill d'extinció i la recuperació de poblacions d'ungulats (cérvols, cabirols, isards, porcs senglars), que són les seves preses bàsiques.

Aquest mamífer és de costums essencialment nocturns i viu en petits grups, amb un comportament social jerarquitzat on sempre hi ha una parella dominant, que són els únics individus reproductors del grup. Aquesta organització li permet caçar grans herbívors salvatges (que un individu sol no podria capturar), utilitzant la tècnica de resistència i procurant l'esgotament de la presa. Conformen també la seva dieta altres animals com guineus, conills, petits mamífers o carronya i fins i tot vegetals, amb els que es purguen. També li agrada el bestiar domèstic, per la qual cosa ha estat perseguit pels humans des de temps immemorials i conseqüentment ha estat exterminat en amples zones d'arreu del món. Actualment sobreviu solament en zones naturals ben conservades i en llocs on es manté una activitat humana tradicional molt equilibrada. En el territori espanyol en sobreviuen al voltant de dos mil individus, en determinades zones de Galícia, Castella i Lleó, Astúries, Cantàbria, la Rioja i al País Basc. A Extremadura i Sierra Morena hi ha poblacions molt aïllades o en fase d'extinció.

Fa uns anys, els experts pronosticaven el retorn del llop al Pirineu on podria establir-se de manera fixa, procedent de regions del centre i nord d'Espanya o fins i tot de França i Itàlia. De fet, l'any 1999, les autoritats franceses van confirmar la presència d'almenys un llop a la Reserva Natural de Noedes al Pirineu oriental. És conegut el costum d'aquests mamífers, que

en arribar a certa edat alguns individus deixen el territori del grup on han crescut, per tal d'independitzar-se, fixar el seu nou territori i formar la seva pròpia llopada. En itinerància poden arribar a recórrer un centenar de quilòmetres diaris i aquest fet determina l'expansió de l'àrea de distribució. Per tant, aquestes visites que es produeixen, podrien interpretar-se com un intent de recerca de nous espais i foren un símptoma del bon estat de gestió i conservació d'alguns indrets del nostre país. Fóra l'inici de la reconquesta dels antics territoris d'on van ser exterminats els seus avantpassats.

En aquest mateix sentit, l'evolució dels fets ha volgut que a primers de febrer del 2004 es confirmés la notícia que els llops havien tornat a Catalunya, concretament al Parc Natural del la Serra del Cadí-Moixeró. El Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya informava que a través de proves genètiques realitzades en excrements trobats prop de restes d'ovelles mortes, es podia confirmar la presència d'un mascle jove procedent probablement del nord d'Itàlia, arribat a través del corredor natural que formen els Alps Marítims francesos. El mes de juny del mateix any, es torna a publicar una nova notícia referent a la presència del llop als Pirineus. En zones pròximes al Cadí-Moixeró i zones frontereres del sud de França es localitzen rastres d'almenys quatre llops.

Però aquest intel·ligent depredador haurà de competir altre cop amb el gènere humà. La fama imposada des de temps antics encara perdura i es manté viva la por del seu retorn. El llop toparà altre cop amb els interessos de ramaders i caldria anticipar-se al fet per tal que el xoc sigui menys traumàtic. Les indemnitzacions per caps de bestiar atacats s'hauran de gestionar de forma àgil, així com implantar sistemes de protecció. També s'haurà de conscienciar la població que el llop, com a depredador, és un animal beneficiós per a l'equilibri biològic i com a tal, podria contribuir a reduir i mantenir la població d'altres espècies, com ara la dels porcs senglars que tant han proliferat.

Caldrà parar atenció per saber com evolucionen en els propers anys aquestes notícies del retorn dels llops.

Novembre 2004